

УДК 036

Брадул О.М.*доктор економічних наук, професор
Національної академії статистики, обліку та аудиту***Рябініна В.В.***здобувач
Національної академії статистики, обліку та аудиту***ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ КОРПОРАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ****THE CHARACTERISTIC FEATURES OF CORPORATION: THEORETICAL ASPECTS****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито характерні ознаки, які притаманні корпораціям. Досліджено ознаки, що характеризують корпорацію як юридичну особу корпоративного типу, визначено переваги та недоліки корпорації. Узагальнено та удосконалено характерні ознаки корпорації шляхом виділення її сутнісних характеристик як складного інституту підприємництва.

Ключові слова: корпорація, акціонерне товариство, власники корпорації, менеджери, централізоване управління, обмежена відповідальність.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты характерные признаки, которые присущи корпорациям. Исследованы признаки, характеризующие корпорацию как юридическое лицо корпоративного типа, определены преимущества и недостатки корпорации. Обобщены и усовершенствованы характерные признаки корпорации путем выделения ее существенных характеристик как сложного института предпринимательства.

Ключевые слова: корпорация, акционерное общество, владельцы корпорации, менеджеры, централизованное управление, ограниченная ответственность.

ANNOTATION

In the article essencethe characteristic featureswhich are inherent in corporations. Studied features that characterize the corporation as a legal entityof corporate type, identified the advantages and disadvantages of the corporation. Generalizedand improved the characteristic features of the corporation through the provision of essential characteristics as complex enterprise institute.

Keywords: corporation, joint stock company, the owners of the corporation, managers, centralized management, limited liability.

Постановка проблеми. Ринкові відносини, що з кожним роком набувають все більшого розвитку на вітчизняному просторі, сприяють появі такої форми господарювання, як корпорація. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків існують різні точки зору на питання про те, які форми підприємницьких об'єднань відносяться до корпорацій. Це пояснюється відсутністю єдиного трактування та численними дискусіями серед вчених-економістів щодо характерних рис, які властиві корпораціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, що розкривають сутність, особливості функціонування, корпоративному управлінню присвячували свої роботи такі вчені, як Андрушків Б.М., Брадул О.М., Васильчук І.П., Веснін В.Р., Орехов С.А., Пилипенко І.О., Селезньов В.А., Хімченко А.М. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий

спектр проведених досліджень корпорацій як суб'єкта ринкових відносин, на сьогодні немає єдиного спільного підходу до визначення характерних ознак корпорації в ринковому середовищі, а отже, це питання потребує подальшого дослідження та вирішення.

Мета статті полягає в узагальненні характерних ознак, що притаманні корпорації, визначенні переваг та недоліків корпорації, а також шляхом систематизації виокремити сутнісні характеристики корпорації як складного інституту підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпорація – організація, яка визнана юридичною особою, заснована на об'єднанні капіталів (добровільних внесках), передбачає дольову участь, здійснює будь-яку соціально-корисну діяльність та характеризується значною концентрацією управлінських функцій на вищому рівні ієрархічної структури.

Аналіз літературних джерел [1; 3; 5; 8] дозволив виокремити такі характерні ознаки, притаманні корпораціям, які надають їх власникам певні переваги на ринку господарювання, а саме: самостійність корпорації як окремої юридичної особи, обмежена відповідальність індивідуальних інвесторів, централізоване управління корпорацією. Розглянемо ці критерії більш детально.

1. Самостійність корпорації як окремої юридичної особи. Відповідно до цього критерію, корпорація як юридична особа має правоздатність, може здобувати майнові й немайнові права, виступати в суді від свого імені й відповідає належним їй майном за своїми боргами.

2. Обмежена відповідальність індивідуальних інвесторів. Саме цей критерій корпорації багато економістів відносять до причин швидкого розвитку корпорацій та називають основною характерною ознакою корпорації. Це означає, що індивідуальні інвестори не несуть особистої майнової відповідальності за зобов'язаннями корпорації, в яку вони інвестують кошти, а перекладають цю відповідальність на корпорацію. Міра відповідальності індивідуальних інвесторів обмежена обсягом їхнього внеску в корпорацію – відповідно, їх можливі втрати не можуть бути вищими їх вкладу. Поширення корпоративної форми ведення бізнесу дозволяє інвесто-

рам диверсифікувати ризик інвестування, вони можуть одночасно брати участь в цілому ряді корпорацій. Завдяки цьому корпорації отримують значні фінансові ресурси, необхідні при сучасних масштабах економіки, а також можуть брати на себе ризик, рівень якого недоступний для кожного індивідуального інвестора окремо.

3. Централізоване управління корпорацією. Ця характерна ознака корпорації виникає в результаті делегування інвесторами разом із відповідальністю за її діяльність відповідних повноважень при здійсненні управління нею менеджменту корпорації.

В умовах значної «розпорошеності» капіталу, тобто коли корпорація заснована великою кількістю акціонерів, кожен з яких володіє лише незначною частиною акціонерного капіталу, «поступка» акціонерами важелів контролю її діяльності призводить до поділу функцій володіння та управління. Для великих корпорацій відкритого типу дана розпорошеність капіталу є швидше нормою, ніж винятком.

Поділ функцій володіння і контролю діяльності корпорації не представляло б жодних серйозних проблем, якби інтереси власників і менеджерів повністю збігалися. Однак є всі підстави припускати, що дані інтереси розходяться. По-перше, менеджери відчувають вплив цілого ряду чинників – таких як розмір корпорації або влада і престиж, пов'язані з займаними ними становищем, – які не мають прямого відношення до інтересів акціонерів. Ці міркування можуть привести менеджерів до прийняття рішень, які не тільки не будуть відповідати ін-

тересам акціонерів, але можуть і зашкодити їм. По-друге, відрізняються один від одного форма і розмір матеріальної винагороди, які отримують менеджери і власники корпорації. Менеджерам традиційно гарантується винагорода у формі заробітної плати, у той час як акціонери можуть претендувати на ту частину прибутку, яка залишається після того, як корпорація відзвітує за всіма своїми зобов'язаннями. Неможливість пов'язати ці дві форми винагороди закладена в самій їхній природі, хоч і вжито багато зусиль в цьому напрямку: менеджерам нараховувалося винагороду у формі акцій корпорації, опціонів, а також робилися спроби пов'язати рівень їх заробітної плати з рівнем курсової вартості акцій.

Але навіть у тому випадку, коли подібні мотиваційні методи ув'язки інтересів менеджера і акціонерів мають успіх, проблема залишається. Як правило, акціонери інвестують у конкретну корпорацію тільки частину свого стану, розподіляючи свої інвестиції між цілим рядом об'єктів. Навпаки, менеджери концентрують всі свої надбання в одному місці – в корпорації, якій вони служать: робота є головною їхньою цінністю, а її втрата представляє найсерйознішу небезпеку. Завдяки цій обставині менеджер може віддати перевагу таким рішенням, які не схвалив би акціонер, хоча їхні інтереси в кінцевому рахунку можуть збігатися. Акціонери воліють дії, які ведуть до отримання високого прибутку, тобто дивідендів, у той час як менеджерам вигідно робити кроки, що знижують небезпеку впливу непередбачених обставин, наприклад, фінансування за рахунок нерозподі-

Таблиця 1

Переваги та недоліки корпорації

Корпоративна форма підприємництва	
Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> • акціонерний капітал сприяє встановленню гнучкої системи виробничо-господарських зв'язків, опосередкованих перехресним або ланцюговим володінням акціями; • можливість використання грошового ринку та ринку капіталів дозволяє гнучко орієнтувати свою програму з одного виду діяльності на інший; • створює механізм оперативної мобілізації великих за розміром інвестицій і регулярного одержання доходу у формі дивідендів на акції; • використання наукових методів управління та професійних менеджерів; • акціонування є важливою формою роздержавлення власності підприємств будь-яких розмірів, перетворення найманих працівників на власників певної частки майна підприємства; • корпорація існує незалежно від того, скільки разів змінювалися її власники; • створення акціонерної власності дає підстави для формування середнього класу власників, що є основою ринкової системи. • корпоративна форма дає змогу мобілізувати великі кошти шляхом реалізації акцій; • покладання відповідальності на акціонера лише в межах вкладеного ним капіталу; • забезпечення швидкого передання окремих інтересів власності, оскільки акції можна легко продати іншим особам; • можливість використання коштів, отриманих завдяки продажу акцій, на будь-які потреби розвитку корпорації; • публічна інформація про емітента може бути своєрідною рекламою продукції АТ, що забезпечуватиме збільшення обсягів реалізації продукції (виконання робіт, надання послуг) 	<ul style="list-style-type: none"> • більша регламентованість з боку держави; • затрати праці, часу і засобів, пов'язані з складанням необхідних паперів і реєстрацією корпорації; • високі подвійні податки на одиницю прибутку: спочатку оподатковується прибуток корпорації, а потім дивіденди акціонерів при їх виплаті; • відкриті акціонерні товариства повинні притримуватися окремих правил, які встановлені державою, і опубліковувати інформацію про свій фінансовий стан і про угоди; • необхідність публікації фінансової інформації робить корпорацію більш чутливою для конкуренції і полегшує задачу тим, хто має намір її поглинути; • значні організаційно-економічні труднощі при реєстрації фірми

леного прибутку, а не за рахунок зовнішнього боргу, або диверсифікація капіталу корпорації для зниження небезпеки банкрутства.

Акціонери як група прагнуть здійснювати нагляд за управлінням корпорацією. Коли число акціонерів велике, у кожного з них окремо мало бажання приділяти нагляду багато часу і зусиль – ніхто не бажає брати клопоту управління на себе, в той час як вигода рівномірно розподіляється між усіма.

Васильчук І.П. у своєму дослідженні [2] виділяє такі ознаки, притаманні корпораціям як юридичним особам корпоративного типу:

- об'єднання майна засновників у разі створення юридичної особи;

- наявність статутного (складеного) капіталу;
- право власності юридичної особи на майно, передане засновниками як вклад до статутного (складеного) капіталу;
- власність відокремлена від управління;
- в статутному (складеному) капіталі (майні) визначена частка учасника, яка надає йому корпоративні права;
- участь учасника такої організації в управлінні нею на основі корпоративних прав;
- участь засновників (учасників) у розподілі доходів юридичної особи та ризиків у межах внеску, якщо більший розмір ризиків не встановлений законом чи установчими документами;
- обмежена відповідальність;

Рис. 1. Сутнісні характеристики корпорації

- управління здійснюють відповідні органи з чіткою структурою і повноваженнями;
- соціальний інститут.

Пилипенко О.І. у своєму дослідженні [7] виокремлює переваги та недоліки, що притаманні корпорації (табл. 1).

Виходячи із того, що корпорація являє собою колективне утворення, має статус юридичної особи, створена об'єднанням капіталів (добровільних внесків) і здійснює будь-яку соціально-корисну діяльність, можна виокремити певні ознаки, які характеризують такі корпоративні утворення:

- асоціація, об'єднання осіб, організований колектив, який підпорядкований груповим інтересам;
- об'єднання капіталів (вкладів), розмір яких може бути чітко визначений;
- різноманітні сфери діяльності корпорацій (виробництво, фінанси, торгівля тощо);
- статус юридичної особи, підтверджений фактом реєстрації у державному органі [5, с. 9].

В існуючій економіко-правовій системі, на думку Орехова С.О., за своїм правовим статусом і економічною сутністю найбільш повно ідентифікуються із визначенням корпорації акціонерним товариством, що відповідає світовій господарській та правовій практиці [6, с. 11].

На основі проведеного дослідження автором систематизовано наступні сутнісні характеристики корпорацій: корпорація – юридична особа; корпорація – економічний інститут; корпорація – комерційний інститут; корпорація – синергічний інститут; корпорація – інститут управління; корпорація – соціальний інститут (рис. 1).

Слід відмітити, що досить поширеним є отождолення терміна «корпорація» і «акціонерне товариство». Останнє, відповідно до ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства», трактується як господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [4].

Більшість авторів, визначаючи термін «корпорація», відносять ці господарські формування та суб'єктів підприємницької діяльності тільки до акціонерних товариств, надаючи цим утворенням ознаки спільності капіталу засновників та інших власників [1, с. 11].

Вітчизняним аналогом корпоративної форми бізнесу, як стверджує у своїй праці Пилипенко О.І., є акціонерні товариства [7].

На нашу думку, сьогодні корпорації слід розглядати більш широко – як бізнес-групи, тобто об'єднання декількох юридичних осіб (акціонерних товариств), що включають в себе такі ланки: виробничо-торговельні, фінансові, управлінські. Їх метою є розробка спільної політики і стратегії, інтеграції виробництва, сталий розвиток інтеграційних зв'язків, об'єднання зусиль, інвести-

цій, підвищення конкурентоспроможності. Хоча частина учасників такого об'єднання мають бути комерційними організаціями, що діють в ім'я прибутку, пов'язаними між собою економічними відносинами, більш жорсткими, ніж ринкові (в результаті в окремих аспектах об'єднання виступає як єдине ціле), а їх діяльність координується центром прийняття рішень (юридична особа, група фізичних осіб).

При цьому варто зазначити, що корпорація належить до об'єднань підприємств (юридичних осіб), а акціонерні товариства – до господарських товариств.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження характерних ознак, що притаманні корпорації, дозволило систематизувати їх наступним чином: самостійність корпорації як окремої юридичної особи, обмежена відповідальність індивідуальних інвесторів, централізоване управління корпорацією. Корпорації, як і всі інші суб'єкти господарювання, мають ряд переваг та недоліків, але, незважаючи на це, мають право на своє існування.

Узагальнюючи існуючі ознаки, що властиві корпорації, визначено сутнісні характеристики корпорації, а саме: корпорація – юридична особа; корпорація – економічний інститут; корпорація – комерційний інститут; корпорація – синергічний інститут; корпорація – інститут управління; корпорація – соціальний інститут. Виокремлені критерії та ознаки, на нашу думку, найбільш точно і змістовно розкривають суть корпорації як суб'єкта ринку в усіх аспектах її господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брадул О.М. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій: [монографія] / О.М. Брадул. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 356 с.
2. Васильчук І.П. Сутність та ознаки корпорацій: теоретичний аспект / І.П. Васильчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/40.pdf>.
3. Веснин В.Р. Корпоративное управление: [учеб. пособ.] / В.Р. Веснин. – М.: МГИУ, 2008. – 150 с.
4. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
5. Корпоративне управління: [навч. посіб.] / [Т.Л. Мостенська, В.О. Новак, М.Г. Луцький, Ю.Г. Симоненко]. – К.: Каравела, 2008. – 384 с.
6. Орехов С.А., Селезнев В.А. Основы корпоративного управления: [учебник] / С.А. Орехов, В.А. Селезнев. – М.: Маркет ДС, 2006. – 408 с.
7. Пилипенко О.І. Фінансові ресурси корпорацій: поняття та класифікація / О.І. Пилипенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4578/1/367.pdf>.
8. Хімченко А.М. Щодо сутності поняття «корпорація» та її класифікації як економічної категорії / А.М. Хімченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2014/n24/18.pdf>.